

3. Степаненко А. А. Подтекст в прозе А. П. Чехова 1890-х–1900-х гг. / А. А. Степаненко. Диссертация ... канд. филол. наук : 10.01.01. – Сургут, 2007. – 133 с.
4. Сильман Т. И. Подтекст это глубина текста / Т. И. Сильман // Вопросы литературы. – 1969. – № 1. – С. 89–103.
5. Чехов А. П. Ионыч / А. П. Чехов. Избранное. Рассказы, повести, пьесы. – Симферополь: Таврия, 1977. – С. 210–228.
6. Саркисова Л. Н. О лингвистической природе подтекста / Л. Н. Саркисова // Восточноукраинский лингвистический сборник: Выпуск второй: Сборник научных трудов / Редколлегия: Е. С. Отин и др. – Донецк: ДонГУ, 1996. – С. 166–172.

УДК 801. 73

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ БІБЛІЙНОЇ ТЕМАТИКИ У ЗБІРЦІ «ПАЛІМПСЕСТИ» ВАСИЛЯ СТУСА

А. А. Сас, Н. М. Урсані

Анотація. У статті розглядається біблійна тематика у ліриці Василя Стуса (на матеріалі збірки «Палімпсести»). Автор звертає увагу на теоретико-методологічні основи дослідження біблійної тематики в українській літературі. Проаналізовано теми: життя, смерті, віри, випробовування, покарання людини Богом у ліриці Василя Стуса (на матеріалі збірки «Палімпсести»).

Ключові слова: Біблія, тематика, лірика, палімпсести.

Вступ. До сьогодні Святе Письмо залишається тією духовною скарбницею, з якої митці запозичують тематику, проблематику, образну систему. Таємниці світобудови, розвиток людства, призначення життя людини на Землі, закони розвитку нашого світу проблеми моралі та духовності митці намагалися осмислити крізь призму Біблії у своїй творчості. А тому основним чинником розвитку людства, зокрема мистецтва, є закладена в людині здатність до нескінченного пошуку істини, то ж відповіді на багато запитань люди намагалися знайти в одній із найдавніших книг світу – Біблії, в якій закладені «вічні» начала моральності, християнське розуміння розвитку людини. Саме тому біблійні теми, мотиви, образи, сюжети пронизують всю літературу.

В історії словесності довгий час художні твори оцінювалися з точки зору соціально-політичної значущості та відповідності морально-естетичним вимогам епохи і не враховувалися духовні, релігійні традиції. Останнім часом відбулося переосмислення підходу до мистецтва. Зростає інтерес до релігійної духовної традиції.

Книга книг завжди була ключем, що допомагає людині розкривати сенс життя і таємниці світобудови. Біблія дозволяє більш повно інтерпретувати багато мотивів, сюжетів та образів літератури та культури. Слова видатного російського філософа М. А. Бердяєва про те, що вся література «поранена християнством», лише підтверджують необхідність вивчення біблійних мотивів на уроках літератури.

Різні аспекти вивчення рецепції Біблії в українській поезії розкривають широку панораму зустрічі-діалогу двох культур, виразно окреслюють загальнолюдські підвалини національного літературного процесу. Освоєння проблематики і своєрідної поетики Святого Письма в контексті національної історії та європейської літературної традиції відкривало великі можливості щодо вияву творчої індивідуальності українських митців.

Українська література – це література, яка сповідує християнські цінності, а саме: любов. Самопожертву заради ближнього, віру в Бога і Христа, моральну поведінку, яка здійснюється з допомогою вільного вибору добра і зла. У цьому сенсі герой літератури майже завжди вільний – в повній згоді з основною християнською ідеєю про те, що Бог дає людині свободу і що в кінцевому підсумку вибір морального чи аморального вчинку залежить від особистої відповідальності людини.

У цьому аспекті є цікавою лірика Василя Стуса, представлена у збірці «Палімпсести». У ній поет намагається повернути сучасників у духовний простір Святого Письма, «спираючись на світову модерну поезію і філософію екзистенціалізму» [1, с. 87].

Отже, метою нашого дослідження є аналіз біблійної тематики у ліриці Василя Стуса (на матеріалі збірки «Палімпсести»).

Виклад основного матеріалу. Теми закладені у Біблії, переосмислює поет у своїй творчості, щоб підкреслити, що духовні чинники, християнська мораль та чеснота є актуальними в усі часи. Своєрідно ломлячи біблійні оповіді, втілюючи їх у характерні художні образи, письменники переосмислюють їх, але глибинний сакраментальний сенс їх залишається незмінним [2, с. 30].

Протягом багатьох століть біблійні події і образи надихають на творчість письменників, скульпторів і архітекторів, композиторів і художників, іконописців та майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Одні – повністю заперечують існування Бога і все те, що з ним пов'язане, спираючись на думку, що не Бог є першоначалом усього. Івана Франка і Лесю Українку вважають атеїстами, оскільки у них є кілька творів, які заперечують віру в Бога. Це: «Ех nihilo» (Монолог атеїста), «Нема, нема уже владаря грізного» – Івана Франка, «Грішниця», «Коли вже зачепили сі питання» – Лесі Українки.

Із-поміж численних тем у Святому Письмі особливий інтерес представляє марнота земного життя людини. Вона проходить червоною ниткою через усю священну книгу, проте набуває особливого звучання у Книзі Екклізіаста.

У контексті тоталітарної доби ця тема є особливо актуальною у збірці В. Стуса «Палімпсести», де на поверхні постають реалії конкретного трагічного часу, а у глибині одвічна трагедія «скороминушності земного буття, зрадливості щастя, рівності всіх людей перед смертю тощо» [3, с. 188]. Архітектура Стусової поезії складна – але це навіть не будинок з багатьма прибудовами і надбудовами, як писав про «Хіба ревуть воли, як ясла повні» Панаса Мирного О. Білецький.

Ліричний герой не готовий миритися із бездуховністю соціуму, а тому він заповнює її вірою в Бога. А тому його внутрішній світ є складним, вимагає напружених вольових зусиль для подолання відчаю, для дії в умовах абсурдного простору, де він приречений битися «об тверді камінні мури, / як їхній раб, як раб, як нищий раб» [4, с. 14]. Завдяки цьому поезія Василя Стуса — наскрізь пронизана людськими піднесеннями й падіннями, земними радощами й відчаєм, болем і стражданнями. Досить часто поет звертається до біблійних образів, віршів-сповідей, які переростають в клятви-запевнення вистояти, здолати зневіру, упевнитися в силі духу, вибороти для себе надію на свою правоту [5, с. 8].

Поетична спадщина письменника стала відображенням створеної ним філософської системи, якщо і не претендує на якесь місце в ряду відомих, то, принаймні, представляє певну цінність як один із способів осягнення світу [6, с. 45].

Палімпсестами, в давнину, називали пергаменти, на яких стерто первісний текст і по ньому написано новий. За словами Михайлини Коцюбинської, «“Палімпсести” збереглися в декількох авторських списках, тому маємо варіанти багатьох віршів, які дуже відрізняються один від одного, зважаючи на умови, в яких доводилося творити (з листа: “Немає ні книжок, ні зошитів моїх з попередньою роботою. Починати завжди все спочатку — то сізифова праця, яку я маю доконувати”)» [1, с. 87].

Тема Бога яскраво прослідковується у збірці “Палімпсести”. Він постійно перебуває ум духовному просторі ліричного героя: Бог-Отець, Пан-Бог, Творець всесвіту.

Попри духовну прірву ліричний герой стоїть на символічній дорозі до Бога:

Поорана чорна дорога кипить.

Нема ні знаку од прадавнього шляху [7, с. 89].

Окремі концепти Будди відлунюють у світогляді В. Стуса, народитись людиною – це дар, який створює рідкісну можливість набування. В. Стус цю можливість використав, чого не скажеш про простих смертних. Народитись поетом – ще більша рідкість. В. Стус

зумів і тут втриматись на рівних. Він вірив у своє призначення на землі і ніколи не сумнівався у своєму таланті, адже боявся його втратити. А втратити його міг тоді, коли б перестав бути людиною, коли б перестав бути особистістю, коли б постраждала гідність” [8, с. 274].

В. Стус створив у поезії особливу філософсько-естетичну картину світу, що відображає своєрідну модель взаємин людини з Богом. Метафізична домінанта визначила й особливості образу ліричного героя, і мотивно-жанрову специфіку творчості письменника, і його проблематику. Художня картина світу поета вирішує, на наш погляд, три головні проблеми: Любов в її загальнолюдському, християнському значенні (де Любов – Бог); творчість як дар Божий з любові до людей; історія в її конкретному і узагальненому сенсі – як результат співтворчості Бога і людини [5, с. 7].

Тема життя у ліриці В. Стуса тісно пов’язана із випробовуваннями людини на земному шляху. А тому ліричний герой просить у Бога сили, щоб здолати усі перешкоди:

Боже, не літості – лютості.
Боже, не ласки, а мсти,
дай розірвати нам пута ці,
ретьязі дай рознести [7, с. 439].

Поет прославляє силу людського духу, здатність боротися із суспільними обставинами. Ліричний герой благає Творця не про спасіння, а про покарання людства за бездуховність та гріховність:

Боже, розплати шаленої
Боже., шаленої мсти,
лютості всенаученої
нам на всечас відпусти!
(«Боже, не літості – лютості...») [7, с. 439].

Звичайно, тут немає такої наочної історії, яка сталася із містом, в якому жив Лот, ніхто не перетворився в глибу закам’янілої солі, проте яскраво звучить тема Божої кари через розплату, помсту та лютість.

Тема життя крізь призму бездуховності по-новому звучить у ліриці В. Стуса, адже існування за тюремними мурами асоціюється у ліричного героя із потойбіччям:

Живі – у домовині. Мертві – ні,
хоча тюремним муром всіх притисло...
Сомнамбулами бродять щонаймортві [7, с. 22].

У збірці «Палімпсести» В. Стуса простежуються і автобіографічні мотиви: велика сила волі і оптимізм повертають його до життя. Він тяжко переживає своє ув’язнення. Поетові здається, що не його забрали від світу, а світ від нього [7, с. 89].

Єси ти сам – з собою врівень,
один на сотні поколінь
високим гнівом богорівен.
хай, може, не ріка, а ринь... [7, с. 25].

На наш погляд, у даній поезії поет завуальовано звертається до долі Ісуса Христа. Ліричний герой переконаний у правильності своїх дій та вчинків. Він «високим гнівом богорівен», аби перемогти бездуховність:

Ступай – майбутньому назустріч,
і хай хода твоя легка
легкою буде. І не треба
жалких жалінь. І – задарма.
Тюрма не доросте до неба:
ще землю їстиме тюрма [7, с. 25].

У ліриці Василя Стуса максимально осмислюються одвічні теми Святого Письма. Поет не звертається до притчі, а змальовує картини свого часу, в якому тема віри, Бога, мучеництва, суєтності набувають особливо виразного звучання. Якщо ж добре придивитись, то страждання, туга, біль, займають чільне місце у творчості В. Стуса. Саме через них поет досягає душевної рівноваги. Так відбувається своєрідний катарсис поетової душі.

Висновки. Біблійна тематика у ліриці Василя Стуса набуває філософського звучання. Адже ліричний герой осмислює життя своєї доби крізь призму християнських цінностей, закладених у Біблії. А тому широкий спектр його тематики (життя людини, випробовування, смерть, віра, Бог, кара) залишаються у духовному просторі Святого Письма.

Анотація. В статье рассматривается библейская тематика в лирике Василя Стуса (на материале сборника «Палимпсесты»). Автор обращает внимание на теоретико-методологические основы исследования библейской тематики в украинской литературе. Проанализированы темы: жизни, смерти, веры, испытание, наказание человека Богом в лирике Василя Стуса (на материале сборника «Палимпсесты»).

Ключевые слова: Библия, тематика, лирика, палимпсесты

Abstract. The article deals with the biblical themes in the lyric of Vasyl Stus (on the material of the Palimpsest collection). The author draws attention to the theoretical and methodological foundations of the study of biblical themes in Ukrainian literature. The following topics are analyzed: life, death, faith, trial, human punishment by God in Vasyl Stus lyrics (on the material of the Palimpsest collection).

Key words: Bible, themes, lyrics, palimpsists

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванишин М. Василь Стус у вимірах онтології та екзистенції нації. // Сл. і Час. – 2006. – № 4. – С. 87.
2. Бондаренко Г. І. Екзистенція страждання в поезії В. Стуса / Г. І. Бондаренко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки. – 2009. – № 12. – С. 30–34.
3. Криса Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII – XVIII століть. – Львів: Видавничий відділ “Свічадо”, 1997. – 215 с.
4. Стус В. Палимпсест : вибране / В. Стус; упоряд. Д. В. Стус. – 2-е вид. – К.: Факт, 2006. – 432 с.
5. Базилевський В. Стус Василь (1938 – 1985). Визволення смертю / В. Базилевський // Сл. Просвіти. – 2013. – 1 – 9 січ. – С. 8.
6. Павленко М. С. Хлоп’як із криці. В. Стус. / М. С. Павленко // Біб-ка «Дивослова». – 2009. – № 12. – С. 44–63.
7. Стус В. Палимпсест : вибране / В. Стус; упоряд. Д. В. Стус. – 2-е вид. – К.: Факт, 2006. – 432 с.
8. Нецензурний Стус. Книга у 2-х частинах. Ч.2. / [упоряд. Б. Підгірного]. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003.
9. Стус В. Вибрані твори / В. Стус ; упоряд. Д. Стус. – К. : Смолоскип, 2012. – 872с.
10. Стус В. Вечір. Зламана віть: Вибране. Київ : Дух і літера: Задруга, 1999. – 384 с.

УДК 821.161.2.09. "18"

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ МАЛОЇ ПРОЗИ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Д. М. Серафимова, О. Є. Соловей

Анотація. У статті окреслено основні аспекти жанрово-стильової манери М. Коцюбинського, визначено поняття жанру та стилю. Проаналізовано типологічні особливості модерністської новели в контексті творчості письменника.

Ключові слова: жанр, стиль, творчий метод, модерністська новела.

Творчість Михайла Коцюбинського сьогодні є класикою, це справжній здобуток української літератури зламу XIX–XX століть. Для цього періоду характерні активні